

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาหรือแนวปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า 30 ปี สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2552 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป ความว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้ถึงการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผล กระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้สำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (กระทรวง ศึกษาธิการ, น. 2552) ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) จึงเป็นพระราชปรัชญาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสเพื่อชี้แนะในแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย ให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางสายกลางและการปฏิบัติด้วยการพึ่งพาอาศัยตนเอง มีความพอดี พอประมาณ มีเหตุผล และรอบรู้เท่าทันโลก อันนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคง และมั่นคงให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียงมีหลักคิดอันประกอบไปด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ คุณลักษณะ (ห่วง) คือ ความพอประมาณ (Moderation) ความมีเหตุผล (Reasonableness) มีภูมิคุ้มกัน (Self-Immunity) และตั้งอยู่บน 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ (Knowledge Condition) คุณธรรม (Moral Condition) ผู้การก้าว

ทันการเปลี่ยนแปลง และมีสมรรถนะ ศักยภาพกับการพัฒนาบุคคลให้สรรระใหม่เชิงระบบ
(พรชัย เจตมาาน, 2558, น. 6)

นอกจากนี้ในส่วนของการจัดการศึกษาของประเทศไทยโดยกระทรวงศึกษาธิการในฐานะหน่วยงานหลักในการพัฒนาคนและสร้างเยาวชนให้มีคุณภาพของประเทศ มีนโยบายที่จะเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาทเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โดยอันเชิญมาใช้เป็นหลักในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพสามารถพึ่งตนเองได้ เกิดความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวและมีคุณธรรมเป็นกรอบในการดำรงชีวิต และเป็นพลเมืองดีของชาติ ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมและปลูกฝังปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนนำไปสู่การปรับแนวทางการพัฒนาให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งกำหนดนโยบายด้านการศึกษาโดยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนกรเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสถาบัน การศึกษา สถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนาให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะและเจตคติสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเพื่อให้ผู้บริหารองค์กร ครู ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรด้านการศึกษาและนักเรียน นักศึกษา มีความ รู้ ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำหลักคิด หลักปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการในการบริหารจัดการการเรียนการสอน ตลอดจนการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดความตระหนักและฝังรากลึกภายในตนเอง และผู้อื่นอย่างยั่งยืนตลอดไป (ภูติศ พัดพิน, 2555, น. 3) นั่นเพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือพื้นฐานสำคัญที่จำเป็นต่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและประเทศชาติสู่ความสุขความเจริญที่ยั่งยืน เหตุที่กล่าวเช่นนี้ ก็เพราะว่าการศึกษา คือ กระบวนการสร้างสรรค์และส่งเสริมบุคคลให้เจริญเติบโต มีความเจริญองงามทั้งทางกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา จนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมที่มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถ มีสติปัญญา มีปฏิภาณและมีคุณธรรมสูง เด็กเปรียบได้เสมือนเมล็ดพันธุ์อันงดงาม การศึกษาเปรียบได้เสมือนปุ๋ย น้ำและดิน ช่วยเร่งผลผลิตที่ดีและมีคุณภาพ หล่อเลี้ยงสังคมต่อไป โรงเรียนเปรียบได้เสมือนโรงงานผลิตเป็นองค์กรที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศุพรรณบุรี เขต 1, 2553, น. 1)

ในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนา หากมุ่งผลถึงความยั่งยืนอย่างแท้จริง จะต้องเริ่มปลูกฝังปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ประชาชนตั้งแต่อยู่ในวัยเด็กหรือเยาวชน โดยอาจเริ่มจากการปลูกฝังผ่านระบบการศึกษา (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2550, น. 23) แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าการที่จะปลูกฝังปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เด็กและเยาวชนไทยผ่านระบบการศึกษา ซึ่งเป็นมิติใหม่ให้ประสบผลสำเร็จอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน มิใช่เป็นนโยบายตาม

กระแสนิยมจะต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนหลาย ๆ ด้าน และที่สำคัญที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จะต้องให้ความสำคัญและลงมือปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการการศึกษาให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับปรียานุช พิบูลสรารุช (2549, น. 3) ที่กล่าวไว้ว่า เป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจ พอเพียง คือ การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมและเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรม ค่านิยม เอกลักษณ์/ความเป็นไทย การจัด การศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงดำเนินการได้ใน 2 ส่วน คือ การบริหารสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ การจัดการเรียนรู้ของ ผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรและสาระเรียนรู้หลัก (กลุ่ม สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม) และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ การประยุกต์หลัก เศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอกห้องเรียนการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังหลักคิดต่าง ๆ ให้แก่เด็ก โดยครูต้องเข้าใจ อย่างถูกต้อง สามารถวิเคราะห์ความพอเพียง/ไม่พอเพียงของตนเองและครอบครัวได้และทำตัวเป็น แบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง สอดคล้องกับ ญัฐพงศ์ ทองภักดี (2554, น. 35) ที่กล่าว ว่า การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา เป็นความพยายามอย่างต่อเนื่องในการ ปรับสมดุลของการพัฒนาประเทศ ในระดับฐานราก คือ การปรับทัศนคติและค่านิยมในการดำรงชีวิต ให้อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง เพื่อนำไปสู่การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ และการอยู่ร่วมกันในสังคมบน หลักการของความพอประมาณ ใช้เหตุผลและไม่ประมาท ผ่านการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาติ เพื่อให้เป็นกรอบและแนวทางในการพัฒนา เยาวชนรุ่นใหม่ให้มีค่านิยมและอุปนิสัย “อยู่อย่างพอเพียง” และการที่จะดำเนินการดังกล่าวให้บรรลุ เป้าหมายนั้น การจัดการคุณภาพการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะเป็นกลไกหลักนำไปสู่การพัฒนา สถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้นั้น จะต้องมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาการจัดการคุณภาพการศึกษา ตามที่เกษม วัฒนชัย (2548, น. 1) ได้ แสดงปาฐกถาพิเศษเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา” เพื่อประโยชน์ต่อนักเรียน ครู อาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษาและประชาชนทั่วไปว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็น ปรัชญาที่พระราชทานให้คนไทยใช้เป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดสมดุลใน ชีวิต ในครอบครัว ในโรงเรียน ในประเทศ โดยตั้งสมมุติฐานที่ว่าทุกสิ่งอนิจจัง ทุกสิ่งเปลี่ยนแปลง ทั้ง ปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงมาจากนอกประเทศกับในประเทศ นอกโรงเรียนกับในโรงเรียน นอกครอบครัว กับในครอบครัว แล้วทรงชี้ว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจะมีผลกระทบ 4 ด้านด้วยกัน คือ ด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและทางวัฒนธรรม ผลกระทบทางวัตถุอาจจะหมายถึงทางเศรษฐกิจทางการเงินก็ได้ ส่วน

ผลกระทบทางสังคมให้นึกถึงความเข้มแข็งของโรงเรียนของท่านที่ไม่มีเด็กติดยาเสพติดเลย หมายถึงโรงเรียนที่มีคุณภาพ สังคมของโรงเรียนเข้มแข็งหรือพูดถึงครอบครัวครูที่ไม่มีหนี้เลยก็หมายถึงว่าสังคมครอบครัวเข้มแข็ง ส่วนผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน คือ เรื่องความสะอาด ความมีวินัย เช่น การรักษาต้นไม้ การปลูกต้นไม้ให้เด็กได้ร่วมในโรงเรียน ห้องส้วมสะอาด ขณะที่ผลกระทบทางวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมจากนอกประเทศที่จะเข้ามาทำลายวัฒนธรรมไทย จึงต้องรักษาวัฒนธรรมของเราให้เข้มแข็ง

การปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมทุกฉบับ มีเป้าหมายให้คนไทยทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้สถานศึกษาทุกแห่งจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการจัดการคุณภาพการศึกษา เพราะการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลและ สังคม มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาคนในประเทศให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้เพราะคุณภาพการศึกษาของคนในประเทศเป็นสิ่งที่จะชี้นำการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในอนาคต การศึกษาเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้มนุษย์ได้พัฒนาศักยภาพและความสามารถด้านต่างๆ ในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอย่างมีความสุข คุณภาพการศึกษาจึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดประเด็นหนึ่งของสังคม ซึ่งสังคมไทยและกระทรวงศึกษาธิการกำลังให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ และพยายามพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาทุกแห่งให้สูงขึ้น ดังนั้นองค์การทางการศึกษาต้องมองเรื่องการปรับปรุงคุณภาพว่าจำเป็นต้องมีการดำเนินการ สถานศึกษาจึงต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเต็มศักยภาพ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะเกิดขึ้นเมื่อผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ร่วมงานทุกคนเปลี่ยนเจตคติหันมาให้ความสำคัญเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม การประสานความร่วมมือและการมีความสำนึกร่วมกันของผู้ปกครอง รัฐบาล เจ้าหน้าที่ ผู้แทนชุมชน ผู้นำทางธุรกิจ (Arcaro, 1995, pp. 56-57) แต่ในปัจจุบันการจัดการศึกษาของไทยมีปัญหาหลายประการ ซึ่งยังไม่สนองตอบและยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศได้สมบูรณ์มากนัก ดังนั้นบุคคลในวงการศึกษาก็ได้แสวงหาวิธีการต่างๆ ที่จะสร้างความมั่นใจ ในคุณภาพการศึกษา โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อผู้รับบริการทางการศึกษาโดยตรง ให้มีการดำเนินการทั้งด้านปัจจัย กระบวนการ และผลผลิตให้มีมาตรฐานการศึกษาตามที่กำหนด การประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นมาตรฐานหนึ่งที่จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นและแก้ปัญหาที่กล่าวมาได้ (สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, 2542, น. 3)

โรงเรียนจึงต้องให้ความสำคัญต่อกระบวนการบริหารคุณภาพ สร้างความเชื่อมั่นแก่สังคมว่ามีความสามารถในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณธรรม ความรู้ มีความสุขตามที่สังคมคาดหวังไว้ ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงมีพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2520 ความตอนหนึ่งว่า “การให้การศึกษาถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะเป็นการหล่อหลอมวางรูปแบบให้แก่อนุชน ทั้งความรู้ ความสามารถ ทั้งทางจิตวิญญาณ..” ซึ่งพระบรมราโชวาทดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าพระองค์ท่านทรงเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาที่จะเป็นเครื่องมือในการสร้างประชาชนให้มีความรู้ ความสามารถและมีจิตใจที่ดีงาม เพราะการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้ (ศิริกุล นามศิริ, 2552, น. 1) ทั้งนี้ในส่วนพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมทุกฉบับ ได้กำหนดสาระสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาไว้ในหมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษาที่มุ่งประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน โดยระบุไว้ในมาตรา 22 ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด โดยที่กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ มาตรา 24 ที่กำหนดไว้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดและความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาให้ผู้เรียน เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอน อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย พ่อแม่ ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้เกิด ขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, น. 7) ทั้งนี้จากการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าวข้างต้น ต้องอาศัยการบริหารงานด้านต่าง ๆ ในโรงเรียน ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดขอบข่ายและกิจการบริหารและจัดการสถานศึกษา ออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคลและด้านการบริหารทั่วไป เพื่อให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐที่สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาได้ใช้เป็นแนวทางในการบริหารและการจัดการสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการบริหารการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนจึงเป็นหน่วยงานทางการศึกษาระดับปฏิบัติการที่สำคัญที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, น. 33-34)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีภารกิจหลักที่สำคัญ คือ การจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อให้เด็กในวัยเรียนทุกคนได้เรียนอย่างทั่วถึง มีการบริหารจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมทุกฉบับ พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติมทุกฉบับ กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 และประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่องการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาของเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปยังคณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2550 นโยบายรัฐบาล นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ และความต้องการของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558 ก, น. 3) โดยการให้โอกาสกับผู้ที่อยู่ในวัยเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคนได้เรียนรู้ตามวัยอย่างมีคุณภาพ ภายใต้การจัดการศึกษาด้วยรูปแบบที่หลากหลายอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา การคมนาคมไม่ค่อยสะดวกเหมือนอย่างปัจจุบัน ดังนั้นหากมีประชากรอยู่ที่ใดรัฐก็จำเป็นต้องไปตั้งโรงเรียนเพื่อบริการผู้ที่อยู่ในวัยเรียนเหล่านั้น แต่ปัจจุบันนี้การคมนาคมสะดวกขึ้น ประกอบกับโครงสร้างประชากรเปลี่ยนไปจากเดิมมาก กล่าวคือ อัตราการเกิดของเด็กไทยมีการชะลอตัวลง จึงทำให้ตัวป้อนของโรงเรียนมีแนวโน้มลดลงตามลำดับ ส่งผลให้มีโรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีโรงเรียนขนาดเล็กรวมทั้งสิ้น 15,577 โรงเรียน จากโรงเรียนทั้งหมด 30,816 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 50.55 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมดในสังกัด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558 ข, น. 3) รับผิดชอบนักเรียน ร้อยละ 13.41 ของนักเรียนทั้งหมดอัตราส่วนครูต่อ นักเรียน เท่ากับ 1 : 12

อย่างไรก็ตามนับจากอดีตจนถึงปัจจุบันตั้งแต่ พ.ศ. 2554 ถึง พ.ศ. 2558 จากการศึกษาผลการศึกษาและงานวิจัยของผู้วิจัย พบว่า โรงเรียนขนาดเล็ก (นักเรียนต่ำกว่า 120 คน) เป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เนื่องจากขาดความพร้อมทั้งในการบริหารจัดการ และการจัดการเรียนการสอนมีข้อจำกัด ทั้งด้านครู บุคลากร งบประมาณ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน ฯลฯ ทำให้นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ จรุงชัย จักรบั้ง (อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยบูรพา, 2555, น. 62) และผลการวิเคราะห์ของ ศักดิ์ไทย บวรกิจ และวาโร เพ็งสวัสดิ์ (มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2554, น.18) ที่พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาหลายปัญหาในทุกด้าน ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุที่สำคัญ คือ โรงเรียนมีทรัพยากรทางการบริหารจัดการที่จำกัดและไม่สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงส่งผลต่อการ

พัฒนางานทุกด้าน โดยเฉพาะงานวิชาการที่เป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา ซึ่งในปัจจุบันปัญหาที่สำคัญในด้านคุณภาพของผู้เรียน คือ ผลสัมฤทธิ์ต่ำ ปัญหาด้านการอ่านออกและเขียนได้ การวิเคราะห์ และการคำนวณ เช่นเดียวกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550, น. 1-3) ที่สรุปว่าการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กที่ผ่านมาทั้ง 4 ด้าน มีปัญหาดังนี้ 1) ด้านการบริหารงานบุคคล สถานศึกษาขนาดเล็กของรัฐทั้งหมด มีครูไม่ครบชั้นและไม่ครบสาระ ทำให้การเรียนการสอนไม่ประสบผลดีเท่าที่ควร 2) ด้านการบริหารวิชาการ สถานศึกษาขนาดเล็กของรัฐส่วนใหญ่ไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่นอกเหนือจากหลักสูตรที่กำหนดไว้ และไม่สามารถเพิ่มเติมเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของนักเรียนและคนในชุมชนได้ดีเท่าที่ควร 3) ด้านการบริหารงบประมาณ สถานศึกษาขนาดเล็กของรัฐทั้งหมดมีงบประมาณน้อย ไม่สามารถจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น คอมพิวเตอร์ได้ เนื่องจากการจัดสรรงบประมาณของทางราชการจะคิดตามรายหัวของนักเรียนเป็นหลัก สถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนไม่มากนักก็จะได้รับงบประมาณน้อยตามไปด้วย ทำให้สถานศึกษาไม่มีต้นทุนเพียงพอในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 4) ส่วนการบริหารทั่วไป สถานศึกษาขนาดเล็กของรัฐส่วนใหญ่ขาดแคลนทั้งอาคารสถานที่ งบประมาณในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ขาดแคลนงบประมาณเพื่อการจัดซื้อจัดหาวัสดุสำนักงาน และพัสดุครุภัณฑ์

จากสภาพปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันก็ยังไม่สามารถแก้ไขได้ จากบทสรุปของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558 ก, น. 5-6) ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก พ.ศ. 2558-2561 ที่สรุปว่า ปัญหาด้านคุณภาพการจัดการศึกษาค่อนข้างต่ำ เมื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กในทุกช่วงชั้นในทุกพื้นที่มีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ต่ำกว่านักเรียนในโรงเรียนขนาดอื่น ปัญหาด้านการบริหารจัดการที่มีสภาพบริบทของการคมนาคมสะดวกขึ้น ประกอบกับประชากรมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลทำให้ขนาดของโรงเรียนปรับเปลี่ยนเป็นโรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้อัตราส่วนครูต่อนักเรียน และนักเรียนต่อห้องเรียนต่ำกว่ามาตรฐาน ค่าใช้จ่ายต่อนักเรียน 1 คน สูงกว่าโรงเรียนขนาดอื่น ๆ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ขาดทักษะในการบริหารจัดการโรงเรียน และปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ การอพยพเคลื่อนย้ายของประชากรวัยเรียนที่ย้ายติดตามผู้ปกครองไปรับจ้างทำงานต่างถิ่นทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของโรงเรียนเป็นอย่างมาก ในส่วนของปัญหาด้านการเรียนการสอน พบว่า ครูส่วนใหญ่ขาดทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสภาพที่ครูไม่ครบชั้นและมีจำนวนนักเรียนน้อยในแต่ละชั้น ครูสอนไม่เต็มเวลา เต็มความสามารถเพราะครูมีภารกิจอื่นที่นอกเหนือจากการสอนเป็นจำนวนมาก หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ไม่ค่อยสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน สื่อการเรียนการสอนและแหล่งเรียนรู้มีจำนวนจำกัดซึ่งสาเหตุมาจากได้รับงบประมาณน้อย สื่อเทคโนโลยีและการสื่อสารมีใช้อย่างจำกัด

และที่มีอยู่ก็ไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และอีกสภาพปัญหา คือ โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ อยู่ในชุมชนขนาดเล็ก ประชากรมีฐานะยากจน ทำให้ไม่มีศักยภาพในการระดมทรัพยากรเพื่อนำมาช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษาให้กับโรงเรียน ปัญหาที่พบทั้งหมดจึงส่งผลทำให้ประสิทธิภาพและคุณภาพของการจัดการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เช่นเดียวกับดังที่สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ได้สรุปปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กในประเทศไทยไว้ว่า เนื่องจากโรงเรียนแต่ละแห่งได้รับการจัดสรรงบประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาจากรัฐบาล โดยคิดเป็นรายหัวนักเรียน ซึ่งการจัดสรรงบประมาณในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้โรงเรียนขนาดเล็กที่มีจำนวนนักเรียนน้อยอยู่ในสถานะที่เสียเปรียบ กล่าวคือ ได้รับงบประมาณน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีจำนวนนักเรียนมากกว่า ส่งผลให้โรงเรียนขนาดเล็กขาดทั้งอุปกรณ์ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทำให้ประสิทธิภาพในการเรียนการสอนลดลง ตลอดจนปัญหาการขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง และจำนวนครูไม่ครบชั้นเรียน เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดสัดส่วนครู 1 คน ต่อนักเรียน 20 คน ซึ่งสัดส่วนดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาในการจัดสรรครูแก่นักเรียนบางแห่งที่มีจำนวนนักเรียนน้อย ยกตัวอย่างเช่น โรงเรียนประถมที่จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 และมีนักเรียนศึกษาอยู่จำนวน 80 คน หากยึดตามเกณฑ์ของ สพฐ. โรงเรียนแห่งนี้จะได้รับการจัดสรรครูเพียง 4 คนเท่านั้น ซึ่งไม่พอดีกับจำนวนชั้นเรียนที่เปิดสอน ดังนั้น โรงเรียนดังกล่าว จึงประสบปัญหาครูไม่ครบชั้นเรียนและครูไม่ครบทุกสาขาวิชา (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2558, น. 3-4)

สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ซึ่งเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่รับผิดชอบบริหารจัดการศึกษาแก่ประชากรในวัยเรียน ส่งเสริมให้หน่วยงานและโรงเรียนในสังกัดจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เด็กและเยาวชนเป็นคนดี เก่งและมีความสุข มีจำนวนโรงเรียนในสังกัด จำนวน 202 โรงเรียน จำแนกตามขนาดโรงเรียนขนาดเล็ก (นักเรียน 1-120 คน) จำนวน 104 โรงเรียน ขนาดกลาง (นักเรียน 121-499 คน) จำนวน 92 โรงเรียน ขนาดใหญ่ (นักเรียน 500-1,499 คน) จำนวน 5 โรงเรียน ขนาดใหญ่พิเศษ (นักเรียน 1,500 คน ขึ้นไป) จำนวน 1 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ก, 2558, น. 63) จากผลการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามบทบาทหน้าที่ และภารกิจในปีการศึกษา 2558 ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า คะแนนเฉลี่ยร้อยละการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ (NT) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2558 โดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 42.84 ต่ำกว่าระดับ ประเทศ -2.46 และต่ำกว่าระดับ จังหวัด -1.07 ในส่วนของการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) พบว่า คะแนนเฉลี่ยร้อยละ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2558 โดยรวม (เฉลี่ย 40.62) เพิ่มจากปีการศึกษา 2557 (+2.67) แต่เมื่อเปรียบเทียบกับระดับประเทศ ระดับสังกัด และระดับจังหวัด พบว่า

คะแนนเฉลี่ยร้อยละโดยรวมต่ำกว่าระดับ ประเทศ (-4.36) ต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยร้อยละโดยรวมระดับ สังกัด (-2.57) และต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยร้อยละโดยรวมระดับจังหวัด (-2.42) ตามลำดับ (สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ข. 2558, น. 10-16) ทั้งนี้ในส่วนของ การบริหารจัดการของโรงเรียนขนาดเล็กยัง พบว่า มีปัญหาในด้านงบประมาณที่ได้รับ ส่งผลให้ประสบปัญหาขาด อุปกรณ์ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทำให้ประสิทธิภาพในการเรียนการสอนลดลง และมีปัญหาการขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง และจำนวนครูไม่ครบชั้นเรียน และครูไม่ครบทุกสาขาวิชา ซึ่งปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ดังกล่าวนี้อาจสอดคล้องกับปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กของประเทศในภาพรวมตามผลการศึกษาของผู้วิจัยดังกล่าวข้างต้น

จากความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการศึกษาและสภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งในส่วนของภาพรวมระดับประเทศและโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ที่มีปัญหาค้ำค้ำยคลึงกัน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิจัย โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาการจัดการคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาขนาดเล็ก ด้วยเห็นว่าในปัจจุบันทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐบาลหรือภาคเอกชนต่างตื่นตัวรับแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และให้ความสำคัญกับการพัฒนาและวิธีปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีการศึกษาค้นคว้า พัฒนาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ในส่วนสถานศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่สำคัญที่จะต้องพัฒนาให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกให้เกิดการเรียนรู้ในวิถีที่ถูกต้องและสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้เกิดสมดุลและพร้อมรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากสังคมโลกได้เป็นอย่างดี ดังที่ ศิริ ถิอาสนา (2557, น. คำนำ) ที่กล่าวว่า วงการการศึกษาเริ่มมีการตื่นตัวในเรื่อง การจัดการคุณภาพการศึกษามากขึ้น ซึ่งมักจะมีคำถามตามมาว่าจะทำอย่างไรที่จะทำให้ผลการจัดการศึกษามีคุณภาพสูงขึ้นกว่าเดิม ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดประเด็นการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการคุณภาพ การศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก จะก่อให้เกิดคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการจัดการศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนโดยตรง อีกทั้งยังคาดหวังว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นข้อมูลสารสนเทศ และแนวทางการจัดการคุณภาพการศึกษาสถานศึกษาของสถานศึกษาขนาด

เล็ก ที่หน่วยงาน สถานศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในแก้ไขปัญหาและพัฒนาสถานศึกษาเล็กให้มีคุณภาพการศึกษาในระดับชาติต่อไป

1.2 คำศัพท์สำคัญ

1.2.1 การพัฒนารูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก

1.2.2 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 คำถามการวิจัย

1.3.1 องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก ควรมีอะไรบ้าง

1.3.2 รูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร

1.3.3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นอย่างไร

1.4 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.4.1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

1.4.2 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.4.3 เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.5 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยตามระยะของการวิจัยในแต่ละระยะ ดังนี้

1.5.1 กลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก

1. ประชากร จำนวน 830 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 104 คน ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 และ ครู จำนวน 726 คน ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

2. กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 328 คน ได้มาโดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970, pp. 608-609) และสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling)

3. สถานศึกษาที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 9 มกราคม 2559 (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ, 2559, น. 1-2) โดยกำหนดศึกษาดูงานในสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 2 โรงเรียน คือ 1) โรงเรียนบ้านหนองแวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพวง และ 2) โรงเรียนบ้านสามเพี้ยแสนจำปา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อร่วมสร้างและพัฒนารูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) จำนวน 13 คน

2. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อการตรวจสอบและยืนยันรูปแบบโดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 9 คน

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. กลุ่มผู้ร่วมวิจัย จำนวน 9 คน ซึ่งเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 1 คนและครู จำนวน 8 คน ที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนวัดสถานีหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

2. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อประเมินรูปแบบและผลการทดลองใช้รูปแบบ จำนวน 3 คน โดยการแต่งตั้งจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

1.5.2 ตัวแปรที่ทำการศึกษา ได้แก่

1.5.2.1 องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก 4 องค์ประกอบ คือ 1) การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการศึกษา 2) การพัฒนาครูและบุคลากร 3) การพัฒนาระบบการวางแผนและการบริหารจัดการ และ 4) การจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา

1.5.2.2 กรอบแนวคิดหลักของการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

1.5.3 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2559 ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. 2559

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2560 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. 2560

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ. 2560 ถึง เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560

1.5.4 สถานที่ในการดำเนินการวิจัย

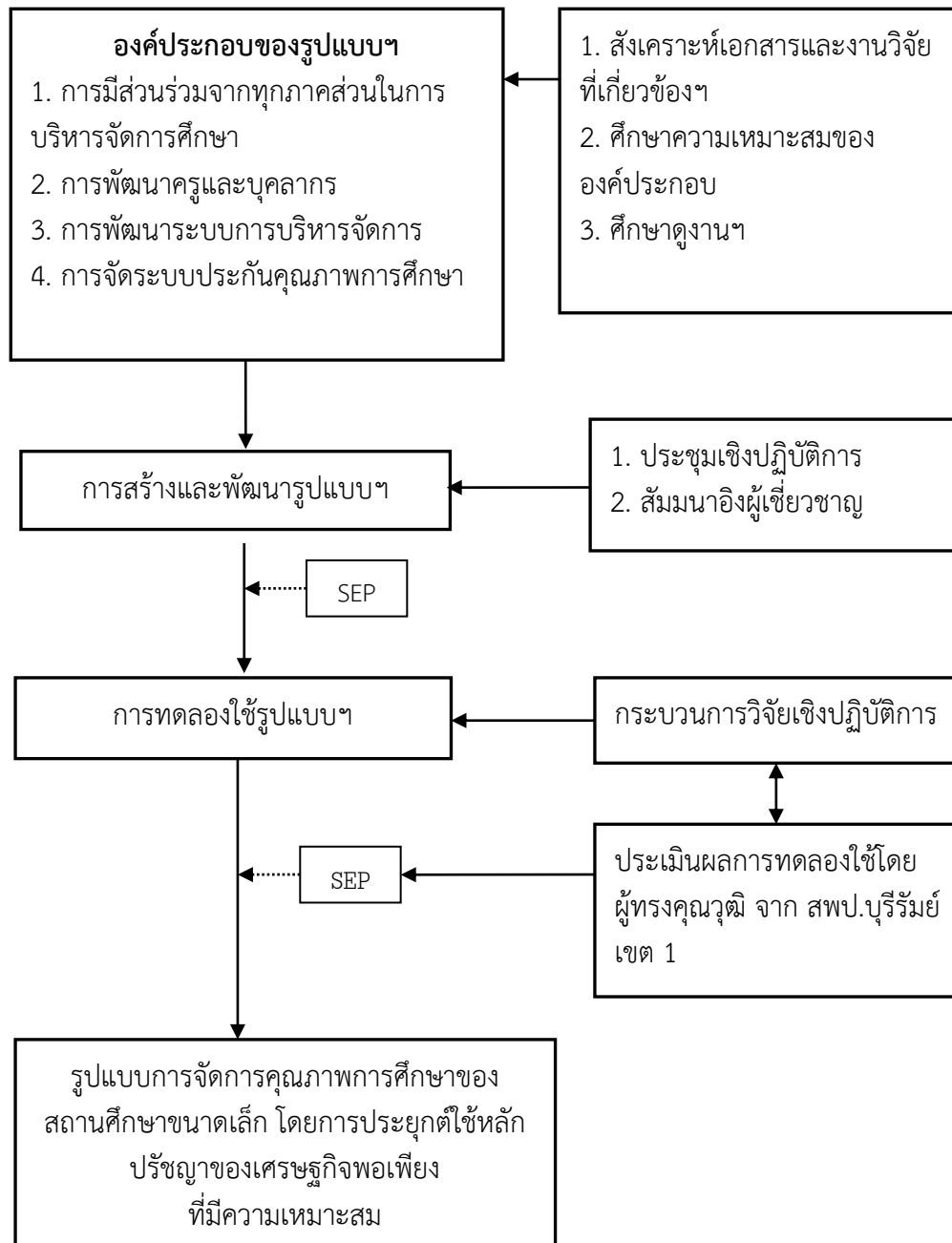
ระยะที่ 1 การศึกษาดูงานเพื่อศึกษาองค์ประกอบ ในสถานศึกษาที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 9 มกราคม 2559 จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนบ้านหนองแวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 และ 2) โรงเรียนบ้านสามเพี้ยแสนจำปา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

ระยะที่ 2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ที่ห้องประชุมโรงเรียนวัดสถานีหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 และการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ห้องประชุมพนมพิมาน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบ ได้แก่ โรงเรียนวัดสถานีหนองตาด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ตามวิธีการดำเนินการวิจัย และองค์ประกอบที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการศึกษา ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน ที่เป็นตัวแปรการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการ การพัฒนาครูและบุคลากร การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ และการจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา มีความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎี และแนวปฏิบัติที่ครอบคลุมทั้งการมีส่วนร่วม การพัฒนาบุคลากร พัฒนาระบบบริหารและพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งทุกองค์ประกอบเป็นผลลัพธ์ที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งการตรวจสอบความเหมาะสมและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมทั้งมีการพัฒนาและยืนยันองค์ประกอบโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จนได้รูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความเหมาะสม ดังภาพที่ 1.1 ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

“รูปแบบ” หมายถึง องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยการสังเคราะห์จากองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่ออธิบายหรือแสดงให้เห็นโครงสร้าง หรือความสัมพันธ์

องค์ประกอบที่สำคัญๆ ของเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนิน การ หรือการพัฒนาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยอาจกำหนดเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนา หรือโครงการพัฒนาจาก องค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย

“รูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก” หมายถึง โครงสร้าง ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย ที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการคุณภาพ การศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วมจากทุก ภาคส่วนในการบริหารจัดการศึกษา 2) การพัฒนาครูและบุคลากร 3) การพัฒนาระบบการบริหาร จัดการ และ 4) การจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา

“การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการศึกษา” หมายถึง กระบวนการพัฒนาองค์กร ด้วยการเสริมสร้างพลังของบุคคลอย่างต่อเนื่องในบรรยากาศแห่งมิตรภาพ โดยการระดมความคิด การร่วมวางแผน การร่วมลงมือทำ การร่วมติดตามประเมินผล และการรับผลประโยชน์ร่วมกันในการ การบริหารจัดการการศึกษาให้มีคุณภาพ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 ด้าน คือ 1) การมีส่วน ร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและร่วมดำเนินการ 3) การมีส่วนร่วมใน ผลประโยชน์ร่วมกัน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

“การพัฒนาครูและบุคลากร” หมายถึง กระบวนการยกระดับความรู้ ทักษะและความสามารถ ของครูและบุคลากร เพื่อให้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 3 ด้าน คือ 1) การศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้ใหม่ๆ 2) การสร้างองค์ความรู้ใหม่ และ 3) การพัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ

“การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ” หมายถึง การบริหารจัดการศึกษาที่มีคุณภาพของ โรงเรียน โดยมีเป้าหมายสำคัญในการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับนักเรียนให้ได้รับการศึกษาขั้น พื้นฐาน ที่มีคุณภาพได้มาตรฐานทางการศึกษาของชาติและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เป็นที่ยอมรับและศรัทธาของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน โดยมีผลมาจากแนวทางการบริหารการ จัดการโรงเรียนสู่คุณภาพ คือ หลักการบริหารจัดการ วัตถุประสงค์ของโรงเรียน พันธกิจโรงเรียน กล ยุทธ์ของโรงเรียน เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 ด้าน คือ 1) การบริหาร จัดการแบบร่วมมือ 2) การบริหารจัดการโดยการกระจายอำนาจ และ 3) การแลกเปลี่ยนความรู้และ แลกเปลี่ยนประสบการณ์

“การจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา” หมายถึง กระบวนการจัดการศึกษาที่ถือเป็นกลไก สำคัญที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษาซึ่งจะทำให้สังคมเชื่อมั่นว่าสถานศึกษาจะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนตาม มาตรฐานที่กำหนดขึ้นและตรงกับความมุ่งหวังของสังคม ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 ด้าน คือ

1) การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา 2) การพัฒนาคุณภาพการศึกษา 3) การตรวจสอบคุณภาพการศึกษา และ 4) การประเมินคุณภาพการศึกษา

“การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หมายถึง การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักหลักคิด หลักการปฏิบัติงานและแนวทางในการบริหารการศึกษา หรือการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก ประกอบด้วยองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะ 3 ประการ ดังนี้ 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล และ 3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มาประยุกต์ใช้ในการวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ครั้งนี้ ในระยะที่ 2 การสร้างและพัฒนารูปแบบ และระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบ โดยมีรายละเอียดความหมายดังนี้

“ความพอประมาณ” หมายถึง การจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยยึดหลักความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

“ความมีเหตุผล” หมายถึง การจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยยึดหลักการตัดสินใจที่จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการบริหารหรือการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

“การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” หมายถึง การจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยยึดหลักการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

“สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1” หมายถึง สำนักงานที่จัดตั้งตามมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ตามมาตรา 34 (1) และมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 และตามข้อ 3 และข้อ 6 แห่งกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์การแบ่งส่วนราชการภายในเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2546 ข้อ 3 และข้อ 6 รวมทั้งตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ หน้ากำกับ คู่มือ และติดตามการจัดการศึกษาครอบคลุมพื้นที่ อำเภอ 4 อำเภอ คือ อำเภอเมืองบุรีรัมย์ อำเภอลำปลายมาศ อำเภอขามเฒ่า และอำเภอบ้านด่าน

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการวิจัยรูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ในหลายๆ ด้าน ดังนี้

1.8.1 ประโยชน์เชิงวิชาการ

ได้รูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีความเหมาะสมกับสภาพบริบทของสถานศึกษาขนาดเล็ก ซึ่งหน่วยงานหรือสถานศึกษา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็กของแต่ละสำนักงานเขตพื้นที่ หรือของแต่ละสถานศึกษาต่อไป

1.8.2 ประโยชน์ด้านการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ได้รูปแบบการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 โดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหากหน่วยงานทางการศึกษาหรือสถานศึกษานำไปประยุกต์ใช้ก็จะก่อให้เกิดคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการจัดการศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนโดยตรง และผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นข้อมูลสารสนเทศ และแนวทางการจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็ก ที่สถานศึกษาสามารถนำไปใช้ในแก้ไขปัญหาและพัฒนาสถานศึกษาขนาดเล็กให้มีคุณภาพการศึกษาในระดับชาติ ตลอดจนบรรลุเป้าหมายและหลักการที่กำหนดไว้ในการปฏิรูปการศึกษา ต่อไป

